

۲۷۰۸

۱۳۵۲-۱۳۵۶
" خلاصه عملکرد برنامه پنجم عمرانی ۲۵۳۶-۴۵۴۲ "

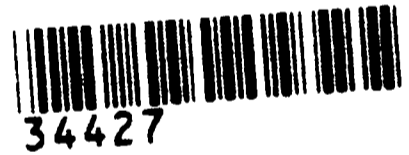
||
||

برنامه سنجی و اقتصاد عدومی

معاونت برنامه ریزی

۱۳۵۶
خرداد ۴۵۳۶

سلامان برنامه و بودجه
کتابخانه مرکزی

P.B.O

34427

014874

۳۴۴۴۷
۸۵۵۳

خلاصه عملکرد برنامه پنجم عمرانی ۳۶ - ۲۰۳۲

پس از افزایش چشمگیر درآمد نفت در سال ۲۰۳۳ برنامه عمرانی کشور مورد تجدید نظر کلی قرار گرفته و با توجه به امکانات جدید رشد سریعتر همراه با تغییرات بنیادی در ساختمان اقتصادی کشور به عنوان هدفهای برنامه تجدید نظر شده پنجم تعیین گردیدند. هدفهای اصلی برنامه را میتوان به صورت زیر خلاصه کرد:

- تداوم و تسریع رشد اقتصادی همراه با ثبات نسبی قیمتها.

- افزایش و تعدیل درآمدهای افراد و در نتیجه سطح مصرف.

- رشد صادرات غیر نفتی.

- استفاده از درآمدهای ارزی به جهت مرتفع ساختن تنگناها و کمبودهای

داخلی.

بطور کلی و طبق برنامه تغییرات غیرمنتظره در درآمدهای نفتی در طول برنامه پنجم، میتوان

از این برنامه به عنوان مرحله ممتازی در تاریخ توسعه اقتصادی کشور نام برد چه نه تنها

درآمد سرانه در پایان سال ۲۰۳۵ به حدود دوهزار دلار رسیده و ایران را عملاً از زمره

کشورهای کم درآمد خارج خواهد کرد بلکه رشد و ترکیب سرمایه گذاری ساختمان اقتصادی

نوینی را نیز بوجود خواهد آورد.

۱- رشد اقتصادی:

جدید و پویای یک بود و نه پایان گذر شد. تولید ناخالص داخلی و ملی میباشند.

مشاهده میشود که برغم کاهش غیر منتظره درآمدهای نفتی و رشد افزوده^۱ این بخش نسبت به پیش بینی برنامه، تولید ناخالص داخلی به قیمت های ثابت از رشد مالیانه بطور متوسط حدود $۸/۷$ درصد برخوردار بوده است. رشد متوسط تولید ناخالص ملی به قیمت های جاری به $۳۷/۶$ و به قیمت های ثابت به ۹ درصد بالغ گردید که به ناچار از هدف برنامه هفتی بر پیش بینی رشد ارزش افزوده^۲ بخش نفت حدود $۱/۵$ درصد کمتر میباشد. نکته قابل توجه این که رشد ارزش افزوده^۳ سایر بخش های اقتصادی به استثنای نفت و کشاورزی از هدف های برنامه فراتر رفت که نشان دهنده^۴ استفاده^۵ مطلوب از منابع سرمایه ای و کارگری موجود در این بخشها بوده است.

رشد نا کافی بخش نفت ناشی از کاهش تقاضا در کشورهای صنعتی میباشد که بواسطه^۶ صرفه جویی در مصرف انرژی و مهارت از آن رکود اقتصادی این کشورها پدید آمده بدیهی است که تشدید فعالیت های اقتصادی در ممالک صنعتی که نشانه های از آن دیده میشود و همچنین حل فصل اختلافات داخلی اورک در مورد نظام قیمت گذاری اجاره خواهد داد تا در برنامه ششم موفقیت های چشمگیری نصیب اقتصاد ملی ما گردد.

در مورد بخش کشاورزی، با وجود اینکه رشد سرمایه گذاری در این بخش در طول سه سال اول برنامه از هدف های پیش بینی شده بیشتر بود معذالک رشد ارزش

افزوده^۱ این بخش در هیچیک از سالهای برنامه^۲ کاملاً^۳ با هدف اولیه منطبق نبود و در مقابل پیش‌بینی رشد سالیانه^۴ ۷ درصد، متوسط رشد در این بخش به حدود ۸/۵ درصد خواهد رسید. همت این وضعیت را باید اولاً^۵ در جهت و ترکیب سرمایه گذاری کشاورزی و در مرحله^۶ دوم در نظام کشاورزی موجود در کشور جستجو کرد. در مورد اول باید در نظر داشت که تخصیص سرمایه به بخش کشاورزی و تقسیم آن بمصارف گوناگون باید دقیقاً^۷ مشخص گردد تا از تلف شدن سرمایه جلوگیری بعمل آید و در مورد دوم، سهم زراعت سنتی، به ویژه دیمی، در کشاورزی ایران هنوز زیاد است که در نتیجه تغییرات تولید را بیشتر به عوامل جوی مربوط میسازد تا عامل سرمایه.

رشد ارزش افزوده^۸ بخشهای صنعت و معدن و خدمات از پیش‌بینی‌های برنامه فراتر رفت که با سیاستهای بلند مدت اقتصادی کشور منطبق بر تبدیل اقتصاد ایران به اقتصادی صنعتی و جامعه^۹ ایران به جامعه^{۱۰} رفاهی و نوین کاملاً^{۱۱} منطبق میباشد. بطور کلی یاد و نظر گرفتن تمام تحولات داخلی و خارجی در طول پنجمسال میتوان گفت که در زمینه^{۱۲} رشد اقتصادی، به ویژه در بخشهای غیر نفتی، اجرای برنامه پنجم با موفقیت نسبی قرین بوده است و تنها مسائلی که توجه کافی به آن نشده است تعیین دقیقتر جهت سرمایه گذاری بوده است که در نتیجه عدم رشد کافی بخش کشاورزی و برخی از صنایع زیربنایی مانع اولاً^{۱۳} رشد متعادل ترویجی سریع تراقصادی

وثنیا" ، ثبات قیمتہا شدہ است

تولید ناخالص ملی میلیارد ریال بقیتمت‌های جاری و ثابت (۲۰۲۳)

شماره	شماره	شماره	شماره	شرح
				سال
۴۸/۶	۱۸۲۴/۷	۱۲/۲	۲۸۸۰/۴	۲۰۲۲
۷۲/۷	۳۱۵۰/۹	۹/۴	۳۱۵۰/۹	۲۰۲۳
۱۵/۴	۳۶۳۷/۰	۴/۹	۳۳۰۴/۰	۲۰۲۴
۳۱	۴۶۳۸/۸	۱۳/۵	۳۶۳۶/۶	۲۰۲۵
۳۷/۶		۹/۰		رشد متوسط
-		۲۵/۹		هدف برنامه

تولید ناخالص داخلی و ارزش افزوده بخشهای مختلف

سال شماری ۲۰۰۸

قیمت های ثابت (۲۰۲۲) ملیارد ریال

رشد	تولید داخلی	رشد	خدمات	رشد	صنعت معدن	رشد	زیرساخت	رشد	کشاورزی	رشد	تولید ناخالص داخلی
۱۲/۹	۲۸۲۵/۱	۱۹/۲	۷۷۷/۹	۱۶/۳	۳۸۷/۷	۱۰/۴	۱۳۷۳	۵/۷	۲۸۶/۵	۲۵/۳	۲۵۳۳
۱۱/۱	۳۰۸۴/۳	۱۸/۰	۹۱۸/۲	۲۲/۵	۴۷۴/۸	۱/۱	۱۳۸۸	۵/۸	۳۵۴/۲	۳۵/۳	۳۵۳۳
۵/۱	۳۲۴۱/۹	۱۹/۹	۱۱۰۱/۶	۲۲/۶	۵۸۲/۱	-۱/۱	۱۲۳۳/۹	۶/۹	۳۲۴/۳	۲۵/۳	۲۵۳۳
۱۴/۷	۳۶۳۶/۶	۱۴/۲	۱۱۷۰/۷	۲۲/۷	۶۵۷/۴	۱۴/۰	۱۴۴۰/۹	۶/۴	۳۴۴/۷	۲۵/۳	۲۵۳۳
۷/۶	۳۹۴۶/۲	۱۲/۷	۱۴۴۱/۱	۱۴/۷	۷۸۷/۲	۰/۹	۱۳۵۷/۳	۵/۰	۳۶۰/۶	۲۵/۳	۲۵۳۳
۸/۷		۱۶/۶		۱۹/۴		-۰/۲		۵/۸			۲۵۳۳
		۱۲/۴		۱۸		۵۱/۵		۷/۰			۲۵۳۳

۲ - مساله تورم:

پیش‌بینی میشود که در طول سالهای برنامه پنجم کل درآمدهای دولت بطور متوسط حدود $2/3$ درصد در سال رشد کند و در مجموع به حدود $2/8477$ میلیارد ریال برسد (جدول شماره ۲) بیشترین نرخ افزایش مربوط به سال ۲۵۳۳ و ناشی از افزایش سریع درآمدهای نفتی میباشد. هزینه‌های جاری و سرمایه‌گذاری داخلی دولت نیز از رشد متوسط حدود $9/47$ درصد برخوردار خواهد بود که با زهم بیشترین نرخ رشد مربوط به سال ۲۵۳۴ میباشد (جدول شماره ۹) در نتیجه تشدید فعالیتهای اقتصادی از جمله رشد سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی و همچنین افزایش سریع مصرف کل، و همچنین رشد اعتبارات بانکی، پول و شبه پول و نقدینگی از رشدی سریع برخوردار بودند (جدول شماره ۳). بطور کلی رشد عرضه پول نه تنها از رشد عرضه داخلی بلکه حتی از رشد عرضه کل نیز در سالهای برنامه پنجم بیشتر شد و در مجموع، با در نظر گرفتن تاثیرات تورم خارجی بر بهای کالاهای وارداتی، شاخص بهای عمده فروشی و کالاهای و خدمات مصرفی در طول برنامه بطور متداوم افزایش یافت. علت اصلی تورم داخلی را باید ناشی از سیاستهای انبساطی پولی و مالی دولت، بخصوص تا سال ۲۵۳۴، و همچنین شدت فعالیتهای اقتصادی بخش خصوصی و وجود تنگناهای زیربنایی دانست. نرخ پیش‌بینی شده از سال ۲۵۳۴، توجه دولت به

کنترل موثرتر تورم با پیروی از سیاستهای انقباضی تر پولی و مالی معطوف گردید و
میتوان امیدوار بود که اثرات این تغییرات در آینده بصورت کاهش نرخ تورم و بالاخره
کنترل کامل آن که برای دوام و قوام رشد اقتصادی و بهافت اجتماعی کشور ضروری است
متنبلی گردد .

باید اضافه کرد که درگاه سیاستهای دولت در کنترل مستقیم قیمتها مطلق نمیگردد
تورم داخلی به بهترین شدت تر پیروی .

نرخ رشد نقدینگی

شرح	سال	رشد پول	رشد شبه پول	رشد نقدینگی
	۲۰۳۲	۲۷/۷	۳۰/۱	۲۹/۱
	۲۰۳۳	۳/۱۱	۵۴/۲	۵۷/۰
	۲۰۳۴	۵/۱۱	۸/۳۳	۳/۱۳
	۲۰۳۵	۶/۱۲	۵۰/۵	۱/۶۳
رشد متوسط		۳/۸ ^{**}	۳/۶۳ ^{**}	۱/۱۳ [*]

* تقریبی

** برای سه سال

عرضه کل به قیمت‌های ثابت (۲۰۲۳) میلیارد ریال

رشد	عرضه داخلی	رشد	عرضه کل	شرح سال
۹/۳	۹۳۶/۸	۱۴/۱	۱۳۸۴	۲۰۳۲
۱۲/۹	۱۰۶۷	۲۰/۳	۱۶۶۵	۲۰۳۳
۱۸/۶	۱۹۸۶/۵	۲۷/۸	۲۷۱۹/۱	۳۶۵۱
۱۰/۷	۲۱۹۹/۲	۲۰/۹	۳۲۹۰/۱	۲۰۳۵
۱۵/۷		۲۲/۵		متوسط چهار سال

مصرف کل به تفکیک بخشها و نسبت به تولید ناخالص ملی

(قیمتهای ثابت ۲۰۳۳) میلیارد ریال

نسبت	رشد	کل	رشد	عمومی	رشد	خصوصی	شرح سال
۸/۵۰	۲/۱۷	۵/۳۶۴	۴/۱۷	۹/۴۲۷	۱/۱۷	۶/۱۰۳۶	۲۰۳۲
۹/۵۷	۵/۲۴	۸/۱۸۲۳	۸/۳۵	۲/۵۸۱	۸/۱۹	۶/۱۲۴۲	۲۰۳۳
۸/۶۲	۷/۱۳	۵/۲۰۷۴	۸/۱۶	۹/۶۷۸	۳/۱۶	۶/۱۳۹۵	۲۰۳۴
		۸/۵۳۶۲		۰/۱۶۸۸		۸/۳۶۷۴	کل سه سال
	۰/۱۹		۹/۲۵		۰/۱۶		رشد متوسط
	۲/۱۹		۳/۲۷		۴/۱۵		هدف برنامه

جدول ۶

تغییرات شاخص بهای عمده فروشی کالاها و خدمات مصرفی

(درصد)

کالاها و خدمات مصرفی	عمده فروشی	شرح سال
۱۱/۲	۱۳/۱	۲۵۳۲
۱۵/۵	۱۵/۹	۲۵۳۳
۹/۹	۲/۹	۲۵۳۴
۱۶/۶	۱۳/۵	۲۵۳۵
۱۶/۳	-	۲۵۳۶

۳ - وضع مالی دولت:

الف - درآمد: بر اساس برآوردهائی که در مورد درآمدهای دولت از محل نفت و گاز شده بود، برنامه پنجم کل درآمدها را ۸۲۹۶/۵ میلیارد ریال پیش‌بینی کرده بود. اما پیش‌بینی میشود که کل درآمدهای دولت در طول پنجسال به حدود ۷۴۷۷/۲ میلیارد ریال بالغ گردد که البته از سطح پیش‌بینی شده کمتر است. همچنانکه جدول شماره ۷ نشان میدهد، درآمدهای دولت از منابع غیر نفتی نسبت به پیش‌بینی‌های برنامه بیشتر بود و این فزونی در مورد درآمدهای مالیاتی و وام‌های داخلی و خارجی قابل توجه است.

ب - کل مالیاتهای دریافتی در طول پنجسال به حدود ۱۲۸۴/۹ میلیارد ریال (در مقابل ۱۲۱۵ میلیارد ریال پیش‌بینی برنامه) خواهد رسید و در نتیجه سهم دریافتی مالیاتی در کل درآمدها برای کل پنجسال به حدود ۱۷/۱ درصد (در مقابل ۱۴/۶ درصد پیش‌بینی برنامه) بالغ خواهد شد. نکته قابل توجه این که سهم مالیاتهای مستقیم در کل دریافتیهای مالیاتی دولت بتدریج افزایش یافته که نتیجه افزایش درآمدهای افراد و همچنین سود شرکتهای خصوصی میباشد. بدیهی است که این روند با سیاست درازمدت دولت در مورد اتکا بیشتر به منابع غیرنفتی بعنوان تامین کننده عمده درآمدهای دولت منطبق میباشد. همچنین با در نظر

گرفتن کارائی مالیاتهای مستقیم در کنترل تورم، افزایش این مالیاتها در خورتوجه
میباشد.

جمع سایر درآمدهای دولت نیز در عمل از پیش بینی برنامه بیشتر شد و سهم
آنها در کل درآمدهای دولت بجای ۳ درصد به حدود ۳/۵ درصد خواهد رسید.
اما سهم درآمدهای نفت و گاز که بر اساس برآوردهای برنامه باید به حدود
۲۹/۹ درصد میرسید عملاً از حدود ۲۳/۴ درصد بیشتر نخواهد شد که البته
ناشی از عدم تحقق پیش بینی برنامه در مورد دریافتهای حاصله از صدور نفت و گاز
میباشد.

برنامه پنجم پیش بینی کرده بود که جمع دریافتهای دولت از محل وام های
خارجی به ۱۵۰ میلیارد ریال خواهد رسید اما کاهش درآمدهای نفتی نیاز به این
منبع را بیشتر کرد و در نتیجه کل دریافتها از این محل به حدود ۲۱۱/۳ میلیارد
ریال، یعنی حدود ۲/۷ درصد کل درآمدها خواهد رسید. باید در نظر داشت
که رشد درآمدها از محل وام های خارجی تا سال ۲۵۳۴ منفی بود و تنها در سال
های ۲۵۳۵ و ۲۵۳۶ مقدار این وام ها از رشد چشمگیر برخوردار بوده اند.

وام های داخلی نیز که در سال های ۲۵۳۳ تا ۲۵۳۴ عملاً وجود نداشتند
در سال ۲۵۳۶ به حدود ۱۵۰ میلیارد ریال میرسد و در کل پنج سال، این

دریافتها به ۲۴۴/۳ میلیارد ریال بالغ خواهند شد که از پیش بینی برنامه (۵۰۰ میلیارد ریال) به مراتب بیشتر خواهند بود. سهم وام های داخلی در کل درآمدهای دولت نیز بجای ۶/۰ درصد برآورد برنامه به حدود ۳/۳ درصد در طول پنج سال بالغ خواهند شد.

مساله دیگری که باید به آن توجه کرد امکان افزایش دریافت های دولت از محل فروش بنزین در داخل کشور و همچنین افزایش بهای برخی از خدمات دولتی است که از سال ۲۵۳۵ به مرحله اجرا درآمد.

بطور کلی درآمدهای دولت در طول پنج سال حدود ۸/۹ درصد از پیش بینی برنامه کمتر خواهد بود اما باید در نظر داشت که هرگاه درآمدهای غیر نفتی دولت نسبت به برآوردهای برنامه افزایش نیافته اند، این کاهش بیشتر و به حدود ۱۳/۵ درصد میرسد. بنابراین نسبت به برآوردهای برنامه پنجم، کل درآمدهای غیر نفتی حدود ۲۰/۶ درصد افزایش و درآمدهای نفتی حدود ۱۲ درصد کاهش نشان میدهند.

ب- هزینه :

برنامه پنجم هزینه های جاری و سرمایه گذاری داخلی دولت را ۶۲۴۱/۴ میلیارد ریال تعیین کرده بود که در عمل مجموع این هزینه ها به ۶۸۶۸/۷ یعنی حدود ۱۰ درصد بیشتر از مقدار پیش بینی شده خواهد رسید.

طیرغم کمتر بودن رشد هزینه‌های جاری از رشد هزینه‌های سرمایه‌گذاری ثابت در سال ۲۵۳۶، عملاً در طول پنج سال هزینه‌های جاری حدود ۱۷ درصد و هزینه‌های سرمایه‌گذاری داخلی تنها حدود ۹٪ درصد از پیش‌بینی برنامه بیشتر خواهند بود. کل هزینه‌ها در سال ۲۵۳۳ و هم‌زمان با افزایش سریع درآمد دولت حدود ۱۲۳ درصد رشد کردند و بطور متوسط رشد سالانه کل هزینه‌ها به ۹/۷ درصد خواهد رسید. مقایسه رشد هزینه‌های جاری و سرمایه‌گذاری دولت نشان می‌دهد که رشد گزافه اول در سال ۲۵۳۳ بسیار چشمگیر بود و در مجموع پیروی از سیاست صرفه‌جویی مالی که از سال ۲۵۳۵ به مرحله اجرا درآمد بر هزینه‌های سرمایه‌گذاری تأثیر بیشتری خواهد گذاشت.

بطور کلی سیاست مالی دولت همواره انبساطی و رشد هزینه‌ها نیز از رشد حقیقی تولید ملی و داخلی بیشتر بوده است. البته اجرای برنامه‌های عمرانی و رفاهی دولت خواه ناخواه به توسعه سریع هزینه‌ها منجر می‌گردد اما اگر صرفه‌جویی‌های ممکن در طول سال‌های برنامه بعمل می‌آمدند احتمالاً فشارهای تورمی ناشی از سیاست مالی دولت کمتر می‌بودند.

مسئله دیگری که باید بدان اشاره کرد مربوط به وام و کمک و سرمایه‌گذاری خارجی است که در برنامه پنجم حدود ۷۴۵/۱ میلیارد ریال برآورد شده است اما پیش‌بینی

میشود که در طول پنجسال این مقدار از حدود ۵۹۴/۵ میلیارد ریال بیشتر نشود
باید در نظر داشت که سیاست اعلام شده دولت شاهنشاهی میزان وام و کمک
و سرمایه‌گذاری خارجی را تابعی از میزان دریافت‌های ارزی نفتی قرار داده و عدم
تحقق هدف‌های برنامه در این مورد با این سیاست منطبق است.

درآمدهای دولت (میلیاردریال)

جدول شماره ۲

کل درآمدها	وام داخلی	وام خارجی	سایر درآمدها	کل مالیات ها	مالیات غیر مستقیم	مالیات مستقیم	نفت و گاز	شرح
۵۷۴/۸	۹۴/۳	۱۵/۷	۲۲/۴	۱۳۱/۱	۷۶/۷	۵۴/۵	۳۱۱/۳۰	۲۵۳۲
۱۴۰۳/۹	۴	۹/۵	۳۱/۹	۱۵۷/۸	۷۵/۶	۸۲/۲	۱۲۰۵/۳	۲۵۴۳
۱۵۸۸/۲	۴	۶/۱	۶۴/۵	۲۷۰/۹	۱۱۹/۰	۱۵۱/۹	۱۲۴۶/۸	۲۵۳۴
۱/۷۴۳/۹	۴	۸۰/۰	۷۳	۳۴۱/۹	-	-	۱/۳۲۹/۰	۲۵۳۵
۲۰۷۶/۸	۱۵۰	۱۰۰۰/۰	۸۳/۶	۴۱۵/۵	-	-	۱۳۲۷/۷	۲۵۳۶
۵۳/۲	۱۲/۳	۵۸/۸	۳۸/۹	۳۳/۴	-	-	۴۳/۷	رشد متوسط
۷۴۷۷/۲	۲۴۴/۳	۲۱۱/۳	۲۷۱/۵	۱۲۸۴/۹	-	-	۵۵۰۰/۴	کل پنجمال
۸۲۹۶/۵	۵۰	۱۵۰	۲۵۳	۱۲۱۵	۶۶۸	۵۴۷	۶۶۲۸/۵	هدف برزانه*

* قیمت‌های ثابت (۲۵۳۱)

سهم اجزای مختلف درآمد دولت (درصد)

شرح	کل مالیاتها	نفت و گاز	سایر درآمدها	وام داخلی	وام خارجی
۲۵۳۲	۲۲/۸	۵۴/۲	۳/۹	۱۶/۳	۲/۷
۲۵۳۳	۱۱/۲	۸۵/۸	۲/۳	٪	۰/۷
۲۵۳۴	۱۷/۰	۷۸/۵	۴/۱	٪	۰/۴
۲۵۳۵	۱۹/۶	۷۶/۴	۳/۲	٪	۴/۸
۲۵۳۶	۲۰/۰	۶۳/۶	۴/۰	۷/۲	۵/۲
کل پنج سال	۱۷/۱	۷۳/۴	۳/۵	۳/۳	۲/۷
هدف برنامه	۱۴/۷	۷۹/۹	۳/۰	۰/۶	۶/۸

هزینه‌های جاری و سرمایه‌گذاری دولت

به قیمت جاری (میلیارد ریال)

سال	هزینه	جاری	رشد	سرمایه‌ایی	رشد	مجموع	رشد
۲۵۳۲	۲۴۲/۳	۱/۱۳	۶/۴۰۶	۵/۱۳	۱/۰۵۳	۳/۱۳	
۲۵۳۳	۶/۰۳۶	۱۵۹	۶/۳۶۳	۲/۲۲	۲/۳۰۱	۱/۳۱۱	
۲۵۳۴	۶/۰۳۸	۲/۱۴	۰/۷۳۶	۶/۷۷	۶/۷۸۳۱	۰/۸۳	
۲۵۳۵	۰/۶۶۰۱	۳/۰۳	۶/۶۷۶	۶/۳	۶/۱۷۷۲	۱/۶۱	
۲۵۳۶	۲/۰۷۱۱	۷/۶	۳/۳۸۶	۵/۰۳	۶/۳۰۱۲	۵/۱۲	
رشد متوسط		۵/۷۳		۳/۸۳		۶/۷۳	
کل پنج‌سال	۲/۳۹۹۴		۵/۳۸۲۴		۶/۷۶۸۱		
هدف برنامه *	۳/۳۳۹۳		۱/۷۳۸۱		۳/۱۳۱۶		

* به قیمت‌های ثابت ۲۵۳۶

۴- عملکرد سرمایه‌گذاری ثابت:

تحقق رشد سریع اقتصادی در درجه اول ناشی از رشد سرمایه‌گذاری است. برنامه پنجم رشد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را ۱۲/۷ درصد و رشد سرمایه‌گذاری بخش دولتی را ۳۸/۸ درصد پیش‌بینی کرده بود. در عمل بنظر می‌رسد که رشد متوسط سالیانه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به ۱/۵ و بخش دولتی به ۳۸/۰ درصد بالغ گردید. در مجموع کل سرمایه‌گذاری هر دو بخش بطور متوسط حدود ۳۹/۷ درصد در سال (در مقابل ۲۹/۷ پیش‌بینی برنامه) رشد کرده‌اند. بیشترین نرخ رشد سرمایه‌گذاری در هر دو بخش مربوط به سال ۲۵۳۴ و کمترین نرخ رشد برای سرمایه‌گذاری خصوصی مربوط به سال ۲۵۳۳ و برای سرمایه‌گذاری دولتی مربوط به سال ۲۵۳۵ می‌باشد.

بررسی سهم هر یک از بخشهای اقتصادی در کل سرمایه‌گذاری (جدول ۱۲) نشان می‌دهد که برابر آمار موجود برای سه سال اول برنامه، سهم تمام بخشها بسته استثنای بخشهای آب و برق، نفت و سایر خدمات از پیش‌بینی برنامه بیشتر می‌باشد. در مورد بخش کشاورزی این فزونی به افزایش سریعتر تولید منجر نگردید که در نتیجه تولید داخلی آن در هیچیک از سالها جوابگوی تقاضا نبود. اما در مورد بخش صنعت و معدن و خدمات بطور کلی رشد ارزش افزوده در سه سال اول برنامه

همواره از هدف برنامه بیشتر بود که نشان می‌دهد که بین رشد تولید و رشد سرمایه گذاری در این بخشها رابطه مستقیم و محکم وجود دارد و احتمالاً اگر تئنگاهای مربوط به ورود کالاهای واسطه و همچنین تولید برق وجود نداشتند رشد تولید در بخش های صنعت و معدن و خدمات بیشتر میگردید .

سهیم بخش ساختمان در کل سرمایه گذاری نیز از هدف برنامه بیشتر بوده است و جدول شماره ۱۰ نشان می‌دهد که سرمایه گذاری در این رشته به استثنای سال ۱۳۲۵ همواره از رشدی نسبتاً سریع برخوردار بوده است. البته در بررسی سرمایه گذاری در ساختمان باید به تاثیرات آن بر تورم قیمتها نیز توجه کرد چه به خاطر روشن تولید در این بخش، فعالیتهای ساختمانی بطور کلی جزو عوامل بسیار تورم زا به شمار میآیند. نکته دیگری که اشاره به آن ضروری است ناکافی بودن عرضه واحدهای مسکونی در مقابل رشد تقاضا مخصوصاً در مناطق شهری است که با وجود بالا رفتن سریع بهای خرید و اجاره ممکن این کمبود بخصوص در سالهای اخیر به شدت محسوس بوده است. همچنین بخاطر افزایش سریع تقاضا، تولیدکنندگان واحدهای مسکونی با اطمینان به اینکه تقاضا برای مسکن در هر صورت وجود خواهد داشت، فعالیتی در زمینه بکار بردن روشهای سرمایه برتر و کاهش هزینه تولید ننموده اند. بنابراین اقدام موثر و فوری دولت در زمینه تامین مسکن ارزان قیمت برای طبقات

کم درآمد تر به جهت رفاه بیشتر این گروه از مردم و همچنین کاهش فشارهای تورمی ناشی از افزایش هزینه مسکن ضروری است.

جدول های شماره ۱۲ و ۱۱ نشان می دهد که میزان سرمایه گذاری در آب و برق

به ویژه در دو سال اول برنامه، بهیچوجه با هدفهای برنامه پنجم مطابقت نداشته اند

و بطور کلی عرضه برق که برای بهره‌وری بیشتر سرمایه و کارگردار اغلب صنایع لازم است

تکافوی تقاضا را نکرده‌اند. بنابراین توجه بیشتر به جهت سرمایه‌گذاری با در نظر

رابطه بین بخشهای تولیدی میتواندست به رشد بیشتر تولید کلی بدین ترتیب

سازمان با تنگناهای گوناگون منجر گردد. در این زمینه باید به تنگناهای ناشی از کمبود

ظرفیت بنادر نیز اشاره کرد. برنامه پنجم پیش‌بینی کرده بود که تا سال ۲۵۳۶ -

ظرفیت عاری بنادر کشور به ۲۹ میلیون تن خواهد رسید اما در عمل ظرفیت اسمی بنادر

جاوز نکرد و تنها با بهره‌برداری شبانه روزی از بنادر

ایش یافت که حدود ۱۰ میلیون تن از حجم مورد

سهیلات بندری نه فقط به عدم بهره‌برداری

مضی از کالاهای ضروری وارداتی رانیز

همه از پیش‌بینی‌های برنامه

در برنامه‌های آینده

سرمایه‌گذاری ثابت داخلی بقیه‌های ثابت (۲۰۳۳)

میلیارد ریال

سال	شرح	بخش خصوصی	رشد	بخش دولتی	رشد	مجموع	رشد
۲۰۳۲		۲۰۰/۴	۰/۵	۲۵۶/۴	۳۱/۸	۴۵۶/۸	۱۱/۱
۲۰۳۲		۱۹۹/۵	-۰/۴۵	۲۶۳/۶	۴۱/۸	۵۶۳/۱	۲۳/۳
۲۰۳۴		۴۱۰/۵	۸/۵۰۱	۵۵۹/۰	۵۳/۸	۹۶۹/۸	۷۲/۲
۲۰۳۵		۶۹۵/۰	۸/۶۹	۶۰۷/۲	۸/۶	۱۳۰۲/۲	۳۴/۳
۲۰۳۶		۸۰۵/۰	۸/۱۵	۹۳۲/۱	۵۳/۵	۱۷۳۷/۱	۳۳/۴
	رشد متوسط		۴۱/۵		۲۸/۰		۲۹/۷
	هدف برنامه*	۱۵۸۰/۲	۱۷/۷	۳۱۱۸/۶	۳۸/۱	۴۶۹۸/۸	۲۹/۷

* بقیه‌های ۲۰۳۱

ترکیب سرمایه‌گذاری ثابت در سه سال اول برنامه
(قیمتهای ۲۰۳۳) میلیارد ریال

بخش	سال			رشد متوسط
	(۱) ۲۰۳۲	(۲) ۲۰۳۳	(۳) ۲۰۳۴	
کشاورزی	۳۴/۴	۵۳/۸	۶۲/۶	۸/۱۰۰
رشد	۲/۹	۳/۳۰	۳/۱۶	۹/۳۴
صنعت و معدن	۹۱/۷	۱۱۹/۵	۲۱۴/۱	۲/۵۲۵
رشد	۱/۴۸	۳/۳۹	۳/۷۹	۸/۵۲
ساختن	۳/۱۱۰	۶/۱۲۱	۸/۱۷۸	۸/۴۱۰
رشد	- ۴	۱/۱۰	۳/۴۷	۳/۲۷
آب و برق	۳/۲۰	۵/۲۶	۵/۶۱	۳/۱۰۸
رشد	۹/۳۸-	۵/۳۰	۰/۱۳۲	۰/۳۴
نفت	۰/۴۱	۲/۴۸	۳/۸۹	۰/۱۷۹
رشد	۲/۹	۷/۱۸	۳/۸۳	۵/۴۷
حمل و نقل و ارتباطات	۱/۲۷	۲/۱۰۱	۶/۲۱۱	۴/۳۹۰
رشد	۹/۱۲	۹/۳۱	۰/۸۰	۶/۶۵
سایر خدمات	۹/۸۱	۰/۹۲	۵/۱۵۱	۳/۳۲۵
رشد	۲/۹۹	۳/۱۲	۶/۶۴	۰/۳۶
کل سرمایه‌گذاری	۸/۴۵۶	۱/۵۶۳	۸/۹۶۹	۳/۱۹۸۹
رشد	۱/۱۱	۲/۲۳	۱/۷۲	۲/۴۵

مهم بخشهای مختلف در سرمایه گذاری ثابت (درصد)

سال	بخش کشاورزی	صنعت و معدن	ساختمان	آب و برق	نفت	حمل و نقل و ارتباطات	سایر خدمات
۲۵۳۲	۷/۵	۲۰/۱	۲۴/۳	۴/۴	۸/۹	۱۶/۹	۱۷/۹
۲۵۳۳	۳/۹	۳/۱۱	۲۱/۷	۴/۷	۸/۶	۱۸/۰	۱۶/۳
۲۵۳۴	۳/۶	۱/۱۱	۳/۸	۳/۶	۵/۹	۸/۱۱	۱۵/۶
سه سال	۲/۷	۳/۱۱	۲۰/۷	۳/۵	۸/۹	۱۶/۶	۱۶/۴
هدف برنامه	۶/۶	۱۸	۱۹/۷	۱۰/۱	۱۶/۸	۱۰/۵	۱۸/۳

ه - وضعیت ارزی :

الف - دریافت‌های جاری : برنامه^۵ پنجم پیش‌بینی کرده بود که کل دریافت

های ارزی ایران از محل صدور نفت و محصولات وابسته به $2/2$ میلیارد دلار بالغ

خواهد شد اما در عمل بدلیل صرفه‌جویی در مصرف انرژی و رکود کشورهای صنعتی

بعلاوه^۶ نا هماهنگی در قیمت‌گذاری بین اعضای اوپک این مقدار احتمالاً^۷ از $90/$

میلیارد دلار یعنی حدود $8/11$ درصد کمتر از پیش‌بینی برنامه^۵ بیشتر نخواهد بود .

همچنین دریافت‌های ارزی از محل صدور کالا بطور متوسط فقط حدود 3 درصد

در سال رشد داشت که به مراتب از رقم پیش‌بینی شده^۸ $6/24$ درصد کمتر بود و بنظر

میرسد که بجای درآمد ارزی حدود 4900 میلیون دلار عملاً^۹ عواید ارزی از این

محل از حدود 3149 میلیون دلار بیشتر نشود و این در صورتی است که رشد این

درآمدها در سال‌های 2535 و 2536 بطرز قابل ملاحظه‌ای افزایش یابد . خالص

دریافت‌های ارزی از محل خدمات نیز بجای 4900 میلیون دلار عملاً^{۱۰} به 4003 -

میلیون دلار یعنی $5/163$ درصد کمتر از هدف برنامه^{۱۱} بالغ خواهد شد و باز هم این

در صورتی است که رشد صادرات ارز در این زمینه در سالهای 2535 و 2536 از سال

های پیش از آن کمتر باشد . بطور کلی دریافت‌های جاری ارزی در طول پنجسال

به حدود $5/98$ میلیارد دلار خواهند رسید که حدود $6/13$ درصد از پیش‌بینی برنامه^{۱۲}

کمتر خواهند بود .

رشد ناکافی درآمدهای ارزی از محل صدور کالاهای غیر نفتی از جمله زمینه‌های است که اجرای برنامه پنجم در آنها از موفقیت نسبی برخوردار نبوده‌اند .

علت این وضعیت را میتوان در سه مورد تحت بررسی قرار داد : در درجه اول رکود در کشورهای دیگر، در درجه دوم تورم داخلی و در درجه سوم رشد سریع تقاضا در داخل کشور . بدیهی است که هرگاه تقاضای خارجی برای اجناس صادراتی کشور توسعه نیابد، امکان افزایش صادرات وجود ندارد . همچنین از آنجا که تورم قیمت‌ها در داخل در سطحی بیشتر از کشورهای خارجی عملاً مانع رشد حجم صادرات خواهد شد اما تاثیر آن بر دریافت‌های ارزی از این محل وابسته به کشش تقاضا نسبت به قیمت این اجناس در خارج است . اما مهمترین مانع در راه رشد سریعتر صادرات ما افزایش تقاضا برای تمام اجناس در داخل کشور بود بنحوی که تولید داخلی غیر نفتی بهیچوجه با رشد درآمدهای قابل تصرف و رشد مصرف برابر نبوده و بدون استفاده از درآمدهای حاصله از صدور نفت خام برای ورود کالاها و خدمات مختلف عرضه کل به هیچ عنوان جوابگوی تقاضا نمیتوانست باشد . در چنین موقعیتی محرکی برای تولید کنندگان داخلی برای فعالیت در بازارهای خارجی وجود ندارد چه بازار داخلی امکانات سود دهی بیشتری را در بر ندارد . بنابراین عدم

موفقیت در زمینه صادرات غیر نفتی را باید در درجه اول ناشی از رشد سریع تقاضا و سود دهی بازارهای داخلی به شمار آورد. توسعه صادرات غیر نفتی و جایگزین ساختن کالاها بجای نفت به عنوان منبع عمده درآمدهای ارزی کشور با در نظر گرفتن هم محدود منابع و آسیب پذیر بودن درآمدهای ارزی نفتی در مقابل تحولات اقتصادی و سیاسی خارجی یکی از مهمترین هدفهای سیاست اقتصادی کشور در بلندمدت است بدین جهت افزایش سریع صادرات غیر نفتی باید با اتخاذ سیاستهای مقتضی، و از همه مهمتر کنترل تقاضای داخلی، همپی گردند.

ب - پرداختهای جاری: برنامه پنجگانه کل پرداختهای جاری ارزی برای کالا را ۲۹/۱ میلیارد دلار و رشد متوسط سالیانه آنها ۶۰ درصد پیش بینی کرده بود. در عمل، رشد پرداختهای ارزی به این منظور در سه سال اول از هدف برنامه همراستب بیشتر بود اما اگر پیش بینی های موجود درباره رشد کند تر واردات در سالهای ۲۵۳۵ و ۲۵۳۶ تحقق پذیرد، نرخ رشد متوسط سالیانه واردات کالا برای تمام پنجسال به حد ۳۸/۵ درصد و کل پرداختها به حد ۶۳ میلیارد دلار یعنی حدود ۲۰ درصد کمتر از هدف برنامه خواهند رسید.

کالاهای وارداتی ایران شامل اجناس سرمایه‌ی و واسطه (که برای رشد تولیدات کشور ضروری هستند) و همچنین کالاهای صنعتی مصرفی و مواد غذایی میباشد. رشد

سریع درآمد و تقاضای داخلی و عرضه داخلی ناکافی کالاهای مصرفی، به ویژه مواد خوراکی، در افزایش واردات کشور در سه سال اول برنامه، بسیار مؤثر بوده‌اند. بطور کلی افزایش واردات کشور ناشی از تشدید فعالیت‌های اقتصادی بوده است که از یکطرف نیاز به کالاهای سرمایه‌ی و واسطه و از طرف دیگر نیاز به مواد مصرفی را افزایش داده است.

بطور خلاصه و بابت نظر گرفتن حساب سرمایه انتظار می‌رود که خالص دریافت‌های

ارزی حدود ۲۶ درصد از مقدار پیش‌بینی شده کمتر باشد و در نتیجه بجای ۱۱ میلیارد دلار که بدو "برای پرداخت وام، کمک و سرمایه‌گذاری خارجی در نظر گرفته شده بود، تنها حدود ۹ میلیارد ریال به این پرداختها تخصیص داده شود. ذخیره ارزی کشور در پایان سال ۲۵۳۵ حدود ۸/۵ میلیارد دلار پیش‌بینی شده است.

بررسی وزیر ارزی کشور ضرورت گسترش سریع صادرات غیر نفتی و محدود ساختن

تقاضا برای واردات را روشن می‌سازد و باید اضافه کرد که احتمالاً "مؤثرترین سیاست برای دستیابی به هر دو هدف در درجه اول کنترل تقاضای مشرو تورم داخلی است.

موازنه جاری ارزی (میلیون دلار)

جدول ۱۲

شرح	سال	صادرات غیر نفت	رشد	صادرات نفتی	رشد	کسکل صادرات	رشد	واردات کالا	رشد	خالص خدمات	رشد
۲۵۳۲	۶۲۵	-	۸۲۶۲	-	۸۸۹۷	-	۴۷۸۸	-	-	-۶۰۲	-
۲۵۳۲	۵۸۲	-۸/۳	۲۰۵۱۵	۱۴۸/۳	۲۱۰۹۷	۱۳۷	۹۲۹۹	۹۴/۲	-۴۶۴	۲۹/۹	
۲۵۳۴	۵۹۲	۱/۷	۳۳۴۹۲	-۶/۸	۱۹۶۹۱	-۶/۶	۱۵۳۶۵	۶۵/۲	-۸۸۶	۹۰	
۲۵۳۵	۶۲۵	۵/۶	۳۳۴۹۲	۱۹/۸	۲۴۱۱۷	۱۹/۴	۱۶۹۸۰	۱۰/۵	-۱/۳۳۱	۴۶/۹	
۲۵۳۶	۷۱۵	۱۴	۲۱۶۳۱	۵/۹	۲۴۶۴۶	۱/۹	۷۶۰۰	۱/۰	-۱۱۷۵	۳۴	
۲۱۴۹	۲۱۴۹	۳/۰	۸۹۹۲۵	۲۷/۲	۹۸۴۹۹	۲۹/۰	۶۳۰۵۲	۳۸/۵	-۴۰۰۲	۶۰/۵	
۴۹۰۰	۴۹۰۰	۲۴/۶	۱۰۲۰۰۰	۶۰/۶	۱۱۴۰۰۰	-	۷۹۱۰۰	۶۰/۰	۴۹۰۰	-	

۶- خلاصه عملکرد :

مقایسه ارقام موجود با هدفهای برنامه نشان میدهد که علیرغم کاهش دریافت های نفتی نسبت به سطح پیش بینی شده، برنامه پنجم از موفقیت چشمگیر برخوردار بوده است که باید آن را نتیجه بهره‌برداری منجید از منابع کشور دانست. تنها مواردی که در آنها هدفهای برنامه بطرز مطلوب تحقق نیافته‌اند عبارتند از رشد بخش کشاورزی، تورم و صادرات غیر نفتی. بررسی دقیق تطل عدم موفقیت در این زمینه‌ها به جهت اجرای موفقیت آمیزتر برنامه‌های آینده ضروری است. بطور خلاصه میتوان گفت که رشد ناکافی بخش کشاورزی احتمالا ناشی از سهم نسبتا بزرگ زراعت سنتی در آن است که بهره‌وری سرمایه‌گذاری را محدود و رشد سرمایه‌ساز تولید را مانع میگردد. بروز و تداوم تورم نیز از یکطرف وابسته به تشدید فعالیتهای اقتصادی بخش خصوصی و از طرف دیگر بواسطه اجرای سیاستهای پولی و مالی انبساطی دولت بوده است که با اجرای سیاستهای انقباضی ترا سال ۲۵۳۵ به یقین در سال های آینده تحت کنترل قرار گرفته و ثبات نسبی قیمتها تضمین خواهد شد. عدم رشد بسیار سریع تقاضای مؤثر داخلی که تا حدودی نتیجه سیاستهای انقباضی تورم دولت میباشد همچنین به گسترش سریعتر صادرات و رشد کمتر واردات کالاهای غیر ضروری، مخصوصا اجناس مصرفی، منجر خواهد گردید و هرگاه سیاستهای اقتصادی نیز

در زمینه تشویق صاحبان صنایع به فعالیت گسترده تر در بازارهای خانج به مرحله اجرا درآیند، با خاتمه دوران رکود در کشورهای دیگر که احتمال آن اکنون وجود دارد، میتوان امید داشت که بازرگانی خارجی غیرنفتی در آینده به تدریج به نفع کشور تغییر یابد.